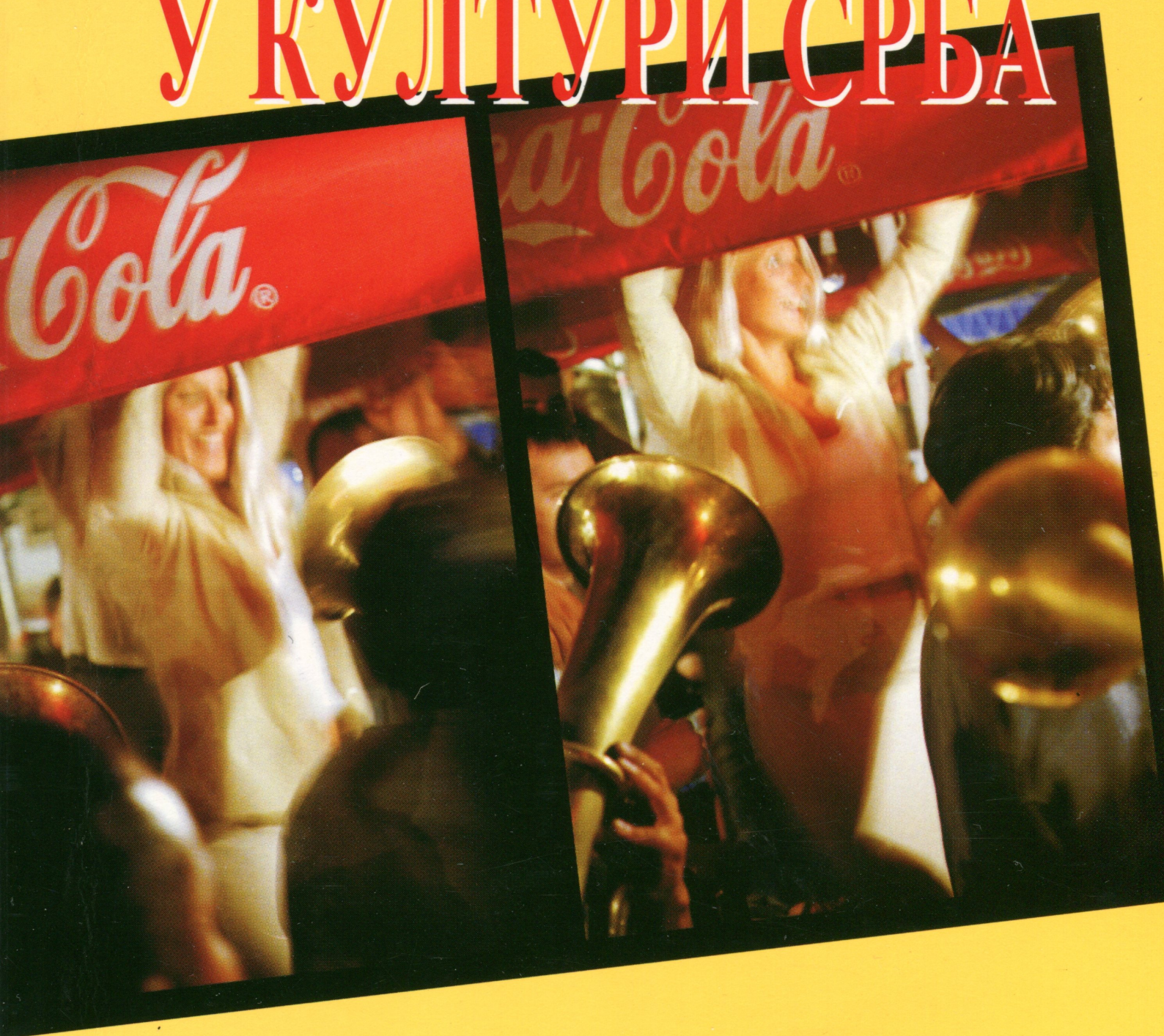

ТРАДИЦИОНАЛНО
И САВРЕМЕНО
У КУЛТУРИ СРБА

ISBN 86-7587-027-2

ТРАДИЦИОНАЛНО И САВРЕМЕНО
У КУЛТУРИ СРБА

SERBIAN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS

ETHNOGRAPHICAL INSTITUTE

SPECIAL EDITIONS

Volume 49

THE TRADITIONAL AND THE
CONTEMPORARY IN THE
CULTURE OF THE SERBS

Editor
Dragana Radojičić

BEOGRAD 2003

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ

ЕТНОГРАФСКИ ИНСТИТУТ

ПОСЕБНА ИЗДАЊА

Књига 49

ТРАДИЦИОНАЛНО
И САВРЕМЕНО
У КУЛТУРИ СРБА

Уредник

Драгана Радојичић

БЕОГРАД 2003

Издавач
ЕТНОГРАФСКИ ИНСТИТУТ САНУ
Кнез Михаилова 35/III, Београд, тел. 636–804

За издавача
Драгана Радојичић

Редакција:
Гојко Суботић, Радост Иванова, Драгана Радојичић, Бојан Жикић,
Ласта Ђаповић, Софија Милорадовић, Миљана Радовановић,
Мирослава Лукић-Крстановић

Рецензент
Дописни члан САНУ
Војислав Становчић

Секретар редакције
Марија Ђокић

Лектор
Софија Милорадовић

Превод на енглески
Душко Едиет

Коректор
Слободанка Предојевић

Фотোগрафија на корици
Милутин Лабудовић

Технички уредник
Давор Палчић
palcic@eunet.yu

Штампа
ЧИГОЈА ШТАМПА
Београд, Студентски трг 13
chigoja@eunet.yu
www.chigoja.co.yu

Тираж
500 примерака

Штампање публикације финансирано је из средстава Министарства
за науку, технологије и развој Републике Србије

Примљено на XI седници Одељења друштвених наука САНУ
одржаној 7. октобра 2003. године на основу рецензије дописног члана
САНУ Војислава Становчића

Садржај

<i>Драгана Радојичић</i> : Уводно излагање у вези са Пројектима МНТР РС; Научни скуп: Традиционално и савремено у култури Срба	7
<i>Душан Бандић</i> : Верски идентитет савремених Срба	13
<i>Лидија Радуловић</i> : „Учење вери“ — конструкција родних идентитета путем популаризације православне теолошке литературе	25
<i>Милина Ивановић-Баришић</i> : Годишњи обичаји у подавалским селима.	47
<i>Ивица Тодоровић</i> : Проблематика ритуала литијског опхода у светлу новијих истраживања	61
<i>Весна Вучинић-Нешковић</i> : Прослава Божића на полуострву Луштица у Боки Которској.	73
<i>Сенка Ковач</i> : Порукe предлагача нових државних празника Србије.	101
<i>Зорица Дивац</i> : Врачање у североисточној Србији	111
<i>Ласића Ђајковић</i> : Проблематика смрти у тужбалицама	123
<i>Милош Миленковић</i> : Антропологија као мултикултурна пропедутика у Србији	133
<i>Драгана Анђонијевић</i> : Симболичка употреба ликова Карађорђа и кнеза Милоша у политичким збивањима у Србији у последњој деценији XX века	149
<i>Илдико Ердеи</i> : Потрошња и идентитети у савременој Србији — народне представе о богатству и сиромаштву.	173
<i>Гордана Горуновић</i> : Просторно-физичке и друштвене карактеристике панчевачког насеља Миса Виногради	197
<i>Мирослава Лукић-Крстићановић</i> : Спектакл и друштво — проучавање музичких манифестација у Србији	221
<i>Мирослава Малешевић</i> : Има ли нација на планети Рибок? — локални идентитет насупротив глобалном међу младима у Србији.	237

<i>Јадранка Ђорђевић</i> : Прилог проучавању наследно-својинских односа у другој половини XX века — на примеру Враћа и околине	259
<i>Десанка Николић</i> : Концепција и оквири монографских проучавања ариљског краја — претходно саопштење	269
<i>Младена Прелић</i> : Етнички идентитет — проблеми теоријског одређења	275
<i>Бојан Жикић</i> : Конструкција идентитета у дуалној етнокултурној заједници — Бечеј и околина	287
<i>Мирослав Нишкановић</i> : Приступ етнолошком проучавању Срба у Бањалуци крајем XIX и почетком XX века (1878–1918).	303
<i>Саша Недељковић</i> : Етноантрополошке дилеме у више димензија — пример Египћана у Београду	309
<i>Александра Павићевић</i> : Срби у Грчкој — прилог проучавању националног идентитета нових емиграната	329
<i>Мирјана Павловић</i> : Етнички идентитет Срба у Темишвару	339
<i>Гордана Благојевић</i> : Обичаји животног циклуса верника српских православних парохија у Калифорнији	349

Александра ПАВИЋЕВИЋ
Етнографски институт САНУ, Београд

СРБИ У ГРЧКОЈ* Прилог проучавању националног идентитета нових емиграната

Осим малог броја старих исељеника и њихових потомака, већи део српске дијаспоре у Грчкој чине наши емигранти последње деценије XX века. Немогућност решавања грађанског статуса у Србији, у коју су прогнани или избегли, натерао их је на селидбу. То није класична економска миграција која је наше крајеве карактерисала шездесетих и седамдесетих година прошлог века.

У излагању ће бити приказана структура емиграције и учешће религијских симбола у формирању националног идентитета.

Кључне речи: емиграција, црква, идентитет

Истраживање српске емиграције у Грчкој, тачније у Атини и Солуну спроведено је током три двонедељна боравка у Атини и Солуну: у октобру, 2001. године и фебруару и јулу 2002. године. Методом интервјуа и анкете обухваћено је 55 испитаника, а разговор је вођен и са службеницима југословенске и босанске амбасаде.

Циљ овог рада је да прикаже прелиминарне резултате ових истраживања, да дефинише структуру и слојеве српске емиграције и да укаже на стратегију формирања националног идентитета ове групације, односно њене најбитније елементе.

* Ова студија је резултат рада на пројекту Етнографског института САНУ бр. 2157, *Традиционална култура Срба — системи представа, обреда и социјалних институција*, који је у целости финансиран од стране Министарства за науку технологије и развој Републике Србије.

Структура емиграције Иако је српско избеглиштво у Грчкој с почетка XX века¹ било једно од првих масовних настањивања странаца у другој земљи, у модерној историји Балкана², у каснијим периодима овог столећа Грчка у погледу сеоба није била посебно занимљива за српско становништво. Може се рећи да је број оних који су и после избеглиштва одлучили да се трајно населе у Грчкој социолошки занемарљив, а исто важи и за српске досељенике у периоду после Другог светског рата, све до деведесетих година XX века.³ С обзиром на то да је у Грчкој и после 1945. опстала монархија, претпоставља се да је изврстан број монархиста из Србије потражио уточиште у овој земљи, мада она најчешће није била њихова коначна дестинација.⁴ Тек после седамдесетих Југословени почињу да као туристи посећују обалу свог „првог комшилука“. У овом периоду и угледне југословенске фирме отварају своја представништва, углавном у Атини и Солуну, у којима њихови службеници добијају трајнија намештења. Неки од њих остали су у Грчкој и после затварања поменутих представништава. Масовније емиграције српског становништва у Грчку временски се поклапају са почетком кризе на бившем простору СФРЈ.

У време спровођења истраживања тачан број Срба у Грчкој био је непознат и грчким властима, као и службеницима југословенске и босанске амбасаде. Тада је било свега 1200 регистрованих држављана СРЈ, али су се процене реалног стања кретале од 4000 до 20000.⁵ Ова разлика сведочи многоме о не-

¹ Ради се о избеглицама из Србије, које су долазиле у Грчку између 1916. и 1918. г.

² Loukianos Hassiotis, „The Serbs in Greece: The Serbian exile in Greece during the First World War“, *Годишњак за друштвену историју* VII/2–3, 2000, 190–198, 197.

³ Трагови појединачних досељавања Срба, посебно из Босне и Црне Горе, сежу још у XVIII и касније, у XIX век. Данас чак постоје породице у Грчкој чије презиме упућује на српско порекло, а међу њиховим припадницима постоје и предања о доласку давних предака управо из поменутих крајева (нпр. породица Главаш на Патри, Петровиц и Николић у Атини).

⁴ Информације о слојевима емиграције добили смо од службеника Југословенске амбасаде у Атини.

⁵ По процени службеника Југословенске амбасаде, српских иселјеника има око 10.000. Свакако, тај број у званичним грчким статистикама ову зајед-

легалном правном статусу српских емиграната у Грчкој, као и о њиховом односу према југословенској амбасади која је доживљавана као испостава комунистичке власти и као таква изазивала неповерење.⁶

Било како било, на основу разговора, анкета и доступних података, представници савремене српске дијаспоре у Грчкој (дакле, досељеници од седамдесетих година XX века па надаље) могу се разврстати у две веће групације и неколико подгрупа. У **прву** свакако спадају припадници старијег слоја, међу којима се налази изванредан број угледних српских спортиста, лекара и бизнисмена, новинара и уметника са породицама у којима одраста већ трећа генерација потомака. **Другу** групу формирају новији досељеници (дакле, од деведесетих) код чијег је разврставања најбитнији критеријум разлога миграција, мада је економско-социјално-политичка позадина заједничка за све. У оквиру ове групе можемо разликовати: **а)** избеглице и прогнанике из бивших југословенских република, који су се на селидбу одлучили из разлога економске беде, као и због немогућности да реше свој правни статус у Србији⁷; **б)** грађане СРЈ чија се емиграција може охарактерисати познатом народном пословицом „трбухом за крухом“; **в)** неколико породица „политичких“ миграната из времена у коме је била актуелна „подобност“ идејама КПЈ и који су, у потрази са нормалним условима рада и стварања професионалне каријере, емигрирали у неку од западноевропских земаља. (Када је са почетком распадања СФРЈ у тим земљама дошло до пораста непопуларности и стигматизације „српског имена“, они су се одлучили на селидбу у земљу „у којој нас воле“⁸); **г)** сту-

ницу сврстава у рубрику „остали“. То значи да је удео ове популације у становништву Грчке испод 2%.

⁶ Иако је у време истраживања већ дошло до смене власти у Београду, а тиме и службеника амбасаде, ситуација није била битније измењена. Грчка влада је истовремено прописала могућност за све емигранте да поднесу захтеве за добијање „зелених картона“ који би били први корак у легализацији, као и у утврђивању реалног броја емиграната у Грчкој.

⁷ Познато је да је у време режима Слободана Милошевића поступак стицања држављанства СРЈ, права социјалне и здравствене заштите, као и легалног запошљавања, био посебно отежан.

⁸ Цитирано на основу изјаве информатора, члана једне такве породице

денти⁹ и д) спортисти. Требало би као посебну групацију поменути и тзв. „српску мафију“, која се по речима упућених, претежно населила у ексклузивним атинским четвртима. Но, услед недостатка поузданијих информација о њиховом животу, о овом слоју емиграције у раду неће бити речи.

Српску емиграцију у Грчкој карактеришу обележја различита од оних којима је била одређена тзв. гастарбајтерска емиграција становника СФРЈ у западноевропске земље. Познато је да су основне карактеристике ове „класичне“ емиграције биле: планирана привременост боравка у земљи пријема, примарни економски моменат који се испољавао кроз амбициозне планове улагања зарађеног новца у грађење раскошних кућа у домовини, опремања истих савременим техничким уређајима и покућством, механизовања пољопривреде и куповине скувих „лимузина“. Већи део ове емигрантске популације било је рурално становништво које је у „обећаној земљи“ обављало послове са најнижим друштвеним угледом и заузимало најниже друштвене положаје. Најчешће су то били мушкарци који су у родном селу остављали жену и децу, а нису ретки ни случајеви емиграције родитељског пара, при чему су деца остављана на чување ближим сродницима. „Живог“, односно, његови најлепши тренуци (свадбе, крштења, испраћаји, годишњи одмори) одигравали су се „код куће“, док је већи део реалног живота протицао у муко-трпном раду, штедњи и одрицању.¹⁰ Представници српске емиграције у Грчкој углавном немају никакве планове у вези са дужином свог боравка у овој земљи, а још мање са било каквим улагањима у земљи матици. Чињеница да је за земљу емиграције изабрана Грчка, која је због економског стандарда и проблема незапослености и сама земља имиграције, економске мотиве избора ставља у други план. Сви испитаници обухваћени истраживањем долазе из урбаних средина бивше и садашње Југославије.

⁹ Поред великог броја хуманитарних акција, грчка влада је током деведесетих помагала српски живаљ и великим бројем стипендија које је понудила студентима из СРЈ за студијске боравке у Атини и Солуну. Међу овима, као посебну врсту треба издвојити стипендирање теолога за пост-дипломске и докторске студије у Грчкој, јер се оно спроводило још од раније.

¹⁰ Милош Марјановић, „Гастарбајтерско село“, *Гласник Етнографског института САНУ XLIV*, Београд, 1995, 247–260.

Осим два случаја у којима је емигрирао само један родитељ (у оба се ради о разведеним женама које су у Југославији оставиле одраслу децу), ову емиграцију карактерише селидба комплетних породица, односно, брачних парова и особа које још нису склопиле брак.¹¹ Образовни ниво емиграната је веома висок, а чак и ако се не баве својим професијама, они нису запослени на тешким физичким пословима.¹²

Од религије до фолклора и vice versa, припадност одређеној вероисповести често се наглашава као један од најважнијих чинилаца етничког идентитета¹³, па смо зато за овај кратак преглед од осталих елемената и симбола националног идентитета издвојили управо религијске симболе. Обичаји, навике и уверења који се кроз религијску и верску праксу или у вези са њом формирају, неретко постају кључни симболи личне и колективне националне (само)идентификације. Ово је посебно применљиво у ситуацијама када се вероисповест мањине (емигрантске заједнице) разликује од вероисповести већинске популације, као што је случај са српском дијаспором у западноевропским и прекоокеанским земљама. Међутим, шта се дешава када тај основни услов — различитост није испуњен, као што је случај са Грчком? Било би логично очекивати да значај религијских симбола у овом случају бива маргинализован, а фаворизовање неке друге вредности етничитета олакшано и чињеницом верске неутемељености већине српских исељеника, настале као последица утицаја полувековне атеистичке идеологије на просторима бив-

¹¹ Од 55 испитаних, у браку се налази 33, а са целокупном породицом је емигрирало 22. Брак још нису склопила 22 испитаника. Старосна структура је следећа (по критеријуму годишта рођења): 1930–1939/2 испитаника, 1940–1949/2 испитаника, 1950–1959/10 испитаника, 1960–1969/19 испитаника, 1970–1979/21 испитаник, 1980/1 испитаник.

¹² На овом месту је нужно направити извесну оgradu која се тиче чињенице да је одређен број сезонских радника, нпр. на пословима брања поморанци, и после завршетка сезоне остао у Грчкој. Ово нас упућује на могућност да је број српских исељеника који обављају тешке физичке послове знатно већи од резултата добијеног на основу испитаног узорка, што, међутим не мења слику веома високог просечног образовања у овој дијаспори: 4 особе са НСС, 25 са ССС, од чега 8 студената и 26 са ВСС.

¹³ Мирјана Павловић, „Религијска и етничка припадност“, *Гласник Етнографског института САНУ XLVI*, Београд, 1997, 101–109.

ше Југославије. Међутим, реално стање је нешто другачије и сведочи о посебном виду интеграције у коме бивају очувана национална обележја, али која од претежно фолклорне садржине добијају универзалнији религијски карактер.

Одабирање религијских симбола као битних фактора националне самосвојности најчешће не подразумева активно упознавање са религијским догмама и учествовање у животу цркве. У том смислу прослављање српских светитеља (светог кнеза Лазара и светог Саве), специфично српског обичаја славе, те Божића и Нове године по датумима јулијанског календара, који су у случају српске емиграције у Грчкој *diferentia specifica* „српског православља“, не би ову заједницу разликовало од других заједница српске дијаспоре, да поред њих није дошло и до темељнијег повезивања са верском праксом православне цркве и учешћем у већем броју црквених обреда и светих тајни: литургији, причешћу, исповести, посту, освећењу славског колача од стране свештеника.¹⁴ Овај процес „просвећивања“ одвијао се, може се рећи, на два колосека. С једне стране, чињеница да живот у туђини и носталгија која га прати често појачавају потребу за духовним садржајима, као и потреба да се социјалном мимикријом ублажи терет „изоштности“, довели су до тога да велики број српских емиграната по доласку у Грчку почне интензивније да одлази у цркву. С друге стране, са организовањем неформалне српске парохије¹⁵ установљава се обичај служења литургије сваке недеље и прославе Видовдана и светог Саве, и то на српском, односно, црквенословенском језику и по „старом“ календару, а светковина славе излази из стриктно породичног и фолклорног контекста и добија литургијску димензију. Наиме, по благослову грчких црквених власти 1994. г. једна грчка црква је отворена за потребе српског народа и Русопонда. Службе на српском су се, међутим, обављале свега две године (до 1996, када је са том праксом преки-

¹⁴ Од укупног броја испитаника 45 % је изјавило да сада у цркву иде више него раније; од истог броја 30,9 % одлази недељом и празницима, 34,5 % одлази већим празницима, а 9,09% да упали свећу и „по потреби“. Такође, од укупног броја испитаника 47,2% се причешћује, а 57,6 % је то почело да ради по доласку у Грчку. Исповеда се 38,1 %, што „код куће“ није радило 71,4 %. Од 54,5% колико их пости, 53,3 % то такође није радило раније. Слава понајвише задржава приватно обележје, тако да од 85,4 % славара, њих 29,7 % освећује колач.

нуто због окончања докторских студија српског свештеника и његовог повратка у Југославију), да би се поново успоставиле 2000. (по доласку новог свештеника), али сада само за празник светог Саве и светог кнеза Лазара (Видовдан). Све ово дало је импулс животу практично прве формалне и масовније српске заједнице која је почела да се окупља у црквама у којима су служили српски свештеници, без обзира на језик на коме је служено.

Датуми прослављања Божића и Нове године занимљив су пример мултикултуралног прожимања националних и верских традиција, као и оних наднационалних и надрелигијских, да не кажемо анационалних и арелигијских. Индикативан је податак да највећи број српских емиграната прославља само „званичну“ Нову годину (31. децембра), после њих долазе они који прослављају „исту“ Нову годину, „српски“ Божић (7. јануара) и тзв. Српску нову Годину (13. јануара). Групу оних који славе сва четири датума, односно, оба Божића и обе Нове године, чине старији досељеници (пре деведесетих). Ово се може објаснити тиме што се њихови потомци (или и они сами) налазе у национално хетерогеним браковима или, пак, похађају грчке школе, као и дугогодишњим боравком у Грчкој. Затим долазе они који славе „званичну“ Нову годину и српски Божић. Врло је мали број оних који ове празнике славе само по старом календару, а најмањи оних који их славе само по новом. Сви примери потоњег случаја су емигранти који се налазе у национално мешовитим браковима.¹⁶

Било како било, прослављање Божића и Нове године по јулијанском календару, које се може сматрати специфичним елементом националног идентитета Срба, остаје ван црквеног кон-

¹⁵ Правила која произилазе из канонског јединства Грчке и Српске цркве искључују могућност постојања званичне Српске цркве у Грчкој, осим у виду подворја при Југословенској амбасади, чиме би био решен проблем само за емиграцију настањену у Атини. За организовање подворја била би потребна првенствено иницијатива СПЦ.

¹⁶ Од укупног броја испитаних само званичну Нову годину (31. децембра) слави 56,3%; званичну Нову годину, српски Божић и Српску нову годину (31. децембра и 7. и 13. јануара) слави 25,4%; сва четири датума слави 10,9%; званичну Нову годину и српски Божић слави 9,09%; само српски Божић и Српску нову годину слави 7,2%; само званични Божић и званичну Нову годину слави 5,4%; званични Божић, Нову годину и српски Божић слави 3,6%; само званичну и Српску нову годину и само Српску нову годину слави по 1,8%.

текста и углавном на нивоу фолклорног садржаја. Но, у случају Српске нове године занимљиво је поменути неке елементе тог фолклора који, како у земљи матици тако и у емиграцији, добија облике фолклоризма и „новонасталих традиција“.

За прослављање тзв. Српске нове године не може се рећи да је стари српски обичај. Тренутно не располажемо подацима када је он добио форму коју данас има, али свакако да до после Другог светског рата у србијанском селу њему није придаван превелики значај.¹⁷ Могуће је претпоставити да је посебно (и бучно) обележавање овог датума узело маха тек за време владавине комунизма, и то као одговор и знак распознавања прочетнички оријентисаног дела српске популације. Међутим, за српске емигранте који су у Грчкој боравили и пре деведесетих, поред обележавања Дана републике (СФРЈ), што се дешавало у југословенској амбасади, прослава Српске нове године била је једини организовани сусрет тадашње српске заједнице.¹⁸ Ова прослава се одиграла (2001. година је била прва у којој није било организованог окупљања овим поводом) у неком ресторани или хотелу и њој би присуствовали сви угледнији Срби, претежно настањени у Атини и Солуну. То су биле вечери када су се певале „праве“ четничке песме и када се слушала музика „изворних“ српских певача, као што су Лепа Лукић, Цуне Гојковић и Тозовац. Ове прославе одвијале су се у стилу: „Ај’ да мало србујемо, па да идемо кући.“

Идентитет и интеграција За српску емиграцију у Грчкој може се рећи да има двојни карактер у чијем су формирању примарну улогу одиграла дешавања из савремене југословенске историје. С једне стране — „космополитизам“, а са друге — тежње ка конструисању елемената националног идентитета не морају, међутим, нужно имати супротно дејство. Њихова евентуална усаглашеност могућа је управо у средини каква је Грчка, и то на примеру религијских симбола.

У емигрантским заједницама се релативно често дешавају процеси наизглед супротни уобличавању модерних друшта-

¹⁷ Миле Недељковић, *Годишњи обичаји у Срба*, Београд, 1990.

¹⁸ Једно кратко време (неколико месеци 1976. г.) у Амбасади је постојао Клуб Југословена, али његова концепција није била масовније окупљање представника српске заједнице.

ва¹⁹. Тако, насупротив очекиваном смањењу утицаја религије, она постаје, на овај или онај начин, битан фактор личног и колективног одређења. Но, да ли ова чињеница суштински ремети процес интеграције? Случај српске емиграције у Грчкој пример је негативног одговора на ово питање. Учешће у животу и обредима Грчке цркве могло би посредно да доведе до пораста учешћа верских симбола у конструисању националног идентитета. Међутим, с обзиром на поменути историјску подлогу, много је вероватније да ће верски идентитет стечен на овај начин имати наднационални карактер.

За оне емигранте у чијем идентитету религијски симболи немају посебан значај, неуобличеност националне политике у „матници“²⁰, те компактан и дефинисан национални израз у земљи пријема²¹, имаће дејство са два могућа, мада не нужно супротна исхода: релативно брза асимилација, односно, национални идентитет базиран на „спољним“ елементима, без утемељења у базичним вредностима културе, нације, традиције и људскости.

Aleksandra PAVIĆEVIĆ

SERBS IN GREECE The national identity of the new emigrants

The goal of this paper is to present the interim results achieved in the research of the Serbian emigre community in Greece, to define the structure and layers of this grouping, and to trace the strategy of shaping its national identity.

¹⁹ Слободан Наумовић, „Традиција и процеси транзиције“, *Гласник Етнографског института САНУ* XLIII, Београд, 1994, 141–150, 146.

²⁰ Сматрам да се прекидом „диктатуре“ бившег југословенског председника и доласком на власт „демократских“ политичких опција ово питање није битно променило.

²¹ Душан Давидовић, „Улога традиције у конструисању културног идентитета Срба–миграната у западноевропским друштвима пријема“, *Гласник Етнографског института САНУ* XLIII, Београд, 1994, 101–107, 106.

In spite of the advanced historic and cultural ties between Serbia and Greece, large-scale emigration waves of Serbia's population to Greece coincided with the onset of crises in the former SFRY territory.

During the course of this investigation, the exact numbers of the Serbs present in Greece were unknown to the Greek authorities, just as they were unknown to the staffs of the Yugoslav and Bosnian embassies. At the time, there was only 1,200 registered FRY citizens, but the assessments of the actual state of play ranged from 4,000 to 20,000. The difference serves as a powerful evidence of illegal status of the Serb emigrants in Greece, and of their own attitude to the Yugoslav embassy, which they regarded as an outpost of the communist regime, and therefore shunned with distrust. The representatives of the contemporary Serbian diaspora in Greece (i.e. the immigrants from the 1970s onwards) may be classified in two bigger groups and in several subgroups. The first group consists of a senior generation which includes a certain number of well-known Serbian athletes, doctors, businessmen, journalists, and artists, whose families already have a second generation of grown-up descendants. The second group is made up of more recent settlers (that is, from the 1990s onwards). It may be subdivided according to the reason for emigration, although the economic-social-political background is common to all: a) refugees and exiles from the former Yugoslav republics, who decided to resettle for reasons of economic misery and because it was impossible for them to solve their legal status in Serbia, b) FRY citizens whose reason for emigration may be summed up by the well-known Serbian saying "with one's belly after bread", c) several families of "political" emigrants from the time which required an "acceptability" in terms of the Yugoslav communist party ideas; looking for the normal conditions of living and professional growth, they emigrated to western Europe; then, with the falling apart of the SFRY and the growing unpopularity and stigmatization of the "Serbian name" in the western European countries, they decided to move "to a country where we are loved", d) students, e) sportsmen.

Mention should be made here also of the so called "Serbian mafia" as a separate group, which, according to the well-informed sources, has settled for the most part in the exclusive quarters of Athens. However, as we have no reliable data on their existence, this emigration layer will not be discussed.

The body of the Serbian emigration in Greece has features different from those characterizing the so called guest-workers who used to emigrate from the former SFRY to the western European countries.

The Serbian emigration in Greece may be described as having a dual character, shaped primarily by the events of the contemporary Yugoslav history. Cosmopolitanism, on the one hand, and the aspirations to create the elements of national identity, on the other, do not necessarily have to contradict each other.

Their reconciliation is exactly possible in an environment like that of Greece, as may be readily exemplified by the religious symbols.